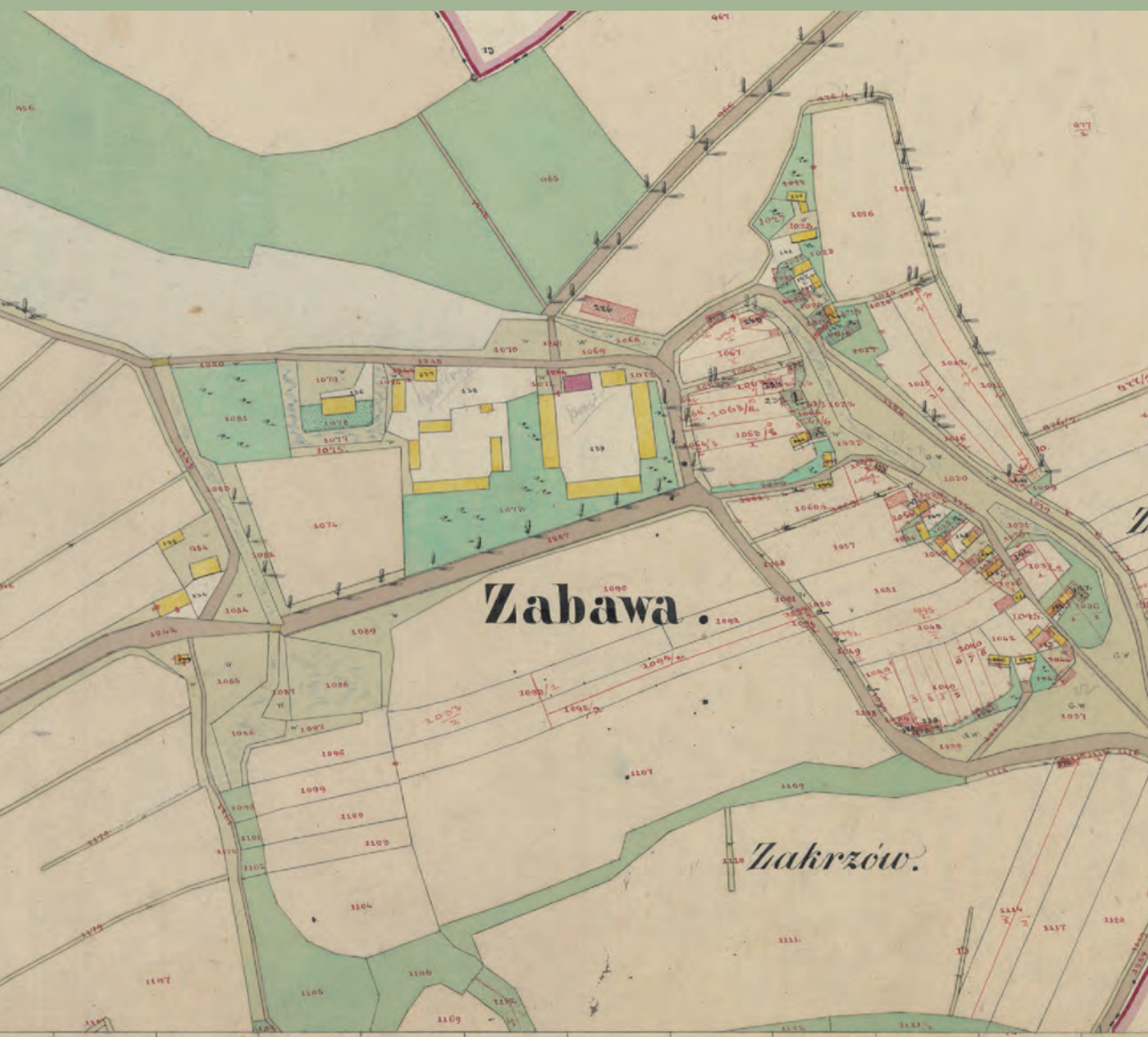

WIELKA WOJNA NAD DUNAJCEM

ZABAWA I OKOLICE

REDAKCJA: ZDZISŁAW NOGA

WIELKA WOJNA
NAD DUNAJCEM

ZABAWA I OKOLICE

WIELKA WOJNA NAD DUNAJCEM

ZABAWA I OKOLICE

R E D A K C J A
Z D Z I S Ł A W N O G A

Kraków–Zabawa 2022

© Copyright by Stowarzyszenie Inicjatyw Społecznych, Kulturalnych,
Edukacyjnych „Karolina”, 2022

Zdzisław Noga

Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie

📧 <https://orcid.org/0000-0003-0061-1808>

✉ zdzislaw.noga@up.krakow.pl

Recenzenci: dr hab. Tomasz Pudłocki, prof. UJ (część I),

ks. dr hab. Marek Kluz, prof. UPJPII w Krakowie (część II)

Opracowanie redakcyjne: Justyna Zdziennicka

Projekt okładki: Paweł Sepielak

Projekt zrealizowano przy wsparciu finansowym Województwa Małopolskiego

Na okładce oraz na wkładce zamieszczonej po stronie 20 wykorzystano mapę
katastralną Zabawy z 1847 roku z Archiwum Narodowego w Krakowie

ISBN 978-83-8138-844-3 (druk)

ISBN 978-83-8138-845-0 (PDF)

<https://doi.org/10.12797/9788381388450>

WYDAWNICTWO KSIĘGARNIA AKADEMICKA

ul. św. Anny 6, 31-008 Kraków

tel.: 12 421-13-87; 12 431-27-43

e-mail: publishing@akademicka.pl/akademicka.pl

Spis treści

ZDZISŁAW NOGA	
Wstęp.....	7
I. KONTEKSTY HISTORYCZNE	9
ZDZISŁAW NOGA	
Zabawa i okolice na dawnych mapach.	11
KONRAD MEUS	
Ziemia Tarnowska w czasie Wielkiej Wojny oraz w pierwszych tygodniach niepodległości (ze szczególnym uwzględnieniem wsi Zabawa). Dramat w trzech aktach	21
MATEUSZ DROZDOWSKI	
Działalność Naczelnego Komitetu Narodowego w powiecie brzeskim oraz dąbrowskim.....	37
KRZYSZTOF KŁOC	
Idea strzelecka i legionowa na ziemi brzeskiej.	61
TOMASZ WOŹNY	
Bez zwycięzców, bez pokonanych. Działania zbrojne nad dolnym Dunajcem 1914-1915.....	73
WACŁAW SZCZEPANIK	
Moskale nad Dunajcem (1914 rok)	119
HUBERT CHUDZIO	
Cmentarz wojenny nr 260 w Zabawie w świetle projektu „Inwentaryzacji grobow, kwater i cmentarzy wojennych w województwie małopolskim” w latach 2008-2018.....	135
II. KONTEKSTY TEOLOGICZNE	149
KS. JANUSZ KRÓLIKOWSKI	
Męczennicy wiary świadkami wolności. Elementy filozofii męczeństwa	151
KS. ŁUKASZ NIEPSUJ	
Rozwój kultu bł. Karoliny Kózkówny w ciągu 35 lat od beatyfikacji.....	171
Bibliografia.....	191
Notki o autorach.....	205
Indeks osobowy.....	209

KS. ŁUKASZ NIEPSUJ

Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie

 <https://orcid.org/0000-0002-1894-3248>

Rozwój kultu bł. Karoliny Kózkówny w ciągu 35 lat od beatyfikacji

„Nie bój się świętości. Nie odbierze ci ona sił, życia ani radości. Wręcz przeciwnie, ponieważ staniesz się tym, co zamyślał Ojciec, kiedy ciebie stworzył i będziesz wierny twojej istocie. Zależność od Niego uwalnia nas od zniewoleń i prowadzi nas do uznania naszej godności”¹.

Papież Franciszek

1. Świętość. Powołanie do świętości

Sobór Watykański II w Konstytucji dogmatycznej o Kościele *Lumen gentium* uczy, że Kościół sam w sobie jest święty świętością swojego Założyciela, Jezusa Chrystusa, mimo że członkowie Kościoła są grzesznikami:

Kościół [...] uznawany jest przez wiarę za niezachwianie święty. Albowiem Chrystus, Syn Boży, który wraz z Ojcem i Duchem Świętym doznaje czci jako „sam jeden Święty”, umiłował Kościół jako oblubienicę swoją, siebie samego zań wydając, aby go uświęcić; złączył go też ze sobą jako ciało swoje i hojnie obdarzył darem Ducha Świętego na chwałę Bożą².

Źródło świętości zatem nie tkwi w wierzącym, ale w Bogu, który udzielając łaski, wspiera człowieka w dążeniu do świętości, w upodabnianiu się do Jezusa Chrystusa, w ukształtowaniu przez Boga w człowieku „osobistej tajemnicy, która

¹ Franciszek, Adhortacja apostolska *Gaudete et exultate*, 19 marca 2018, nr 32, [on-line:] https://www.vatican.va/content/francesco/pl/apost_exhortations/documents/papa-francesco_esortazione-ap_20180319_gaudete-et-exultate.html – 14 XI 2022.

² Sobór Watykański II, Konstytucja dogmatyczna *Lumen gentium*, 21 listopada 1964, nr 39, [on-line:] <https://portal.tezeusz.pl/2009/01/21/konstytucja-dogmatyczna-o-kosciele-lumen-gentium/> – 14 XI 2022.

odzwierciedla Jezusa Chrystusa we współczesnym świecie”³. Święty Tomasz z Akwinu zaznacza, że:

Każdej rzeczy jest dana naturalna moc, aby mogła osiągnąć swoją doskonałość naturalną. Ale Bóg daje człowiekowi łaskę, dzięki której człowiek może dojść do swego ostatecznego i doskonałego spełnienia, to jest szczęścia, ku któremu zmierza przez swe naturalne pragnienie⁴.

Stąd świętość to nie doskonałość polegająca jedynie na byciu dobrym, na gromadzeniu zasług, na byciu perfekcyjnym pod względem spełniania norm, to nie pokładanie ufności w swoich czynach, ale to nieustanna współpraca z Bogiem, to proces ciągłego nawrócenia – „zwracania się ku Bogu”, ku miłości i życia nią na co dzień. „Skądinąd Kościół zawsze nauczał – pisze papież Franciszek w adhortacji apostołskiej *Gaudete et exultate* – że tylko miłość umożliwia rozwój życia w łasce, ponieważ jeśli »miłości bym nie miał, byłbym niczym«”⁵.

W praktyce życia wiary świętość, miłość i nawrócenie znajdują swój wspólny mianownik, jakim jest łaska uświęcająca – życie Boże w duszy człowieka, przyjaźń z Bogiem. Świętość akcentuje czynnik boski – łaskę, a nie ludzki, jak chce tego pelagianizm i wszystkie jego współczesne odmiany, hedonistyczny konsumpcjonizm czy kultura indywidualizmu, dla których u początku drogi wiary stoi ludzka wola, ludzkie chcenie, a nie łaska i wolna wola na nią odpowiadająca⁶. Łaska zatem staje się dla człowieka niejako: „nasieniem nowego życia [...]. To zamieszkanie duszy przez Boga pozwala Go poznać (wiara), do Niego dążyć (nadmieja), i Go kochać (miłość)”⁷.

Tymi, którzy potrafili odpowiedzieć na obdarowanie łaską, byli ci, których teologia katolicka nazywa „świętymi”. To oni odważnie podjęli wysiłek wejścia na drogę odnowy ewangelicznej i wezwania do świętości, realizowanego w konkretnych sytuacjach swojego życia⁸. Niektórych z nich Kościół katolicki w procesach beatyfikacyjnych i kanonizacyjnych wynosi do chwały ołtarzy, oddaje im cześć, prosi ich o wstawiennictwo i ukazuje jako jasne wzory do naśladowania. Jak przypominają papież Franciszek:

³ Franciszek, *Gaudete et exultate*, nr 23.

⁴ Tomasz z Akwinu, *In II Cor.*, cap. XIII, lect. 2.

⁵ Franciszek, *Gaudete et exultate*, nr 56.

⁶ Tamże, nr 47-62; zob. także W. Giertych, *Jak żyć łaską. Płodność Boża w czynach ludzkich*, Pelplin 2014; R.M. Leszczyński, *Pelagianizm*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, t. 15, Lublin 2011, kol. 238-239.

⁷ M. Mróz, *Czy dążenie do świętości czyni życie uciążliwym? O zgodnej odpowiedzi św. Tomasza z Akwinu i papieża Franciszka*, [w:] *Świętość – wysiłek czy łaska? Wokół adhortacji „Gaudete et exultate” papieża Franciszka*, red. P. Roszak, P.P. Orłowski, Toruń 2019, s. 131.

⁸ Zob. T. Bedouelle, *Święci jako wzorce*, „Communio” 2003, nr 2, s. 158.

W procesach beatyfikacyjnych i kanonizacyjnych brane są pod uwagę oznaki heroiczności w praktykowaniu cnót, ofiarowanie życia w męczeństwie, a także przypadki, w których potwierdzono ofiarowanie swego życia dla innych, trwające aż do śmierci. Ten dar z siebie jest wyrazem przykładowego naśladowania Chrystusa i zasługuje na podziw wiernych⁹.

Pozostali święci, tj. niekanonizowani przez Kościół katolicki, to ci bezimienni, tzw. święci z sąsiedztwa, w których papież Franciszek widzi choćby: rodziców z wielką miłością pomagających dorastać swoim dzieciom; mężczyzn i kobiety pracujących, by zarobić na chleb; osoby chore; czy osoby żyjące blisko nas i będące odbłaskiem obecności Boga¹⁰.

A zatem świętość to normalność, to spełnianie codziennych swoich obowiązków z miłości do Boga i drugiego człowieka.

2. Kult błogosławionych i świętych w Kościele

Historia Kościoła pokazuje, że w gronie błogosławionych i świętych mamy zarówno męczenników (*martyres*), wyznawców (*martyres designati*), ascetów, pustelników, mnichów, dziewice i wdowy, wielkich papieży i biskupów, świątobliwych kapłanów i zakonników, jak również zwykłych wierzących. To w nich wszystkich Kościół widzi ludzi, którzy w sposób pełny potrafili odpowiedzieć swoim życiem na powszechne wezwanie, powołanie do świętości. To ich osoby Kościół otacza czcią i właściwym im kultem.

Kult błogosławionych i świętych jest niczym innym jak praktycznym wyrazem wiary Kościoła. Kościół poprzez taki kult uwielbia Boga za dzieła objawione w życiu ludzi przez Niego wybranych i powołanych, wyraża swoją wiarę w ich orędownictwo przed Bogiem, a także zachęca do naśladowania ich przez wierzących, zwłaszcza w ich upodobnieniu się do Chrystusa¹¹.

Kult błogosławionych i świętych w Kościele może mieć charakter publiczny oraz prywatny. Kościół zezwala na kult publiczny (niższy aniżeli należy jest samemu Bogu – *cultus duliae*) jedynie tych sług Bożych, którzy autorytetem Kościoła zostali zaliczeni, aktem beatyfikacji lub aktem kanonizacji, w poczet błogosławionych lub świętych¹², a zatem w poczet tych ochrzczonych, którzy odpowiedzieli

⁹ Franciszek, *Gaudete et exultate*, nr 5; tenże, List apostolski w formie Motu proprio *Maiorem hac dilectionem*, 11 lipca 2017, art. 2 c, [on-line:] https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/franciszek_i/motu/maiolem_hac_11072017-14_XI_2022.

¹⁰ Zob. Tenże, *Gaudete et exultate*, nr 7.

¹¹ Zob. A. Żądło, *Podstawy teologiczne kultu świętych w Kościele*, „Studia Pastoralne” 2011, nr 7, s. 430-446.

¹² Zob. Kodeks Prawa Kanonicznego, kan. 1187, [on-line:] https://www.katolicki.net/ftp/kodeks_prawa_kanonicznego.pdf – 14 XI 2022.

na wezwanie Boże, żyli w ścisłej więzi z Chrystusem, praktykowali cnoty chrześcijańskie w stopniu heroicznym, a ich szczególne miejsce w tajemnicy Świętych Obcowania potwierdzone jest przez Boga cudami¹³.

W pierwszych wiekach chrześcijaństwa uznania za świętego dokonywano przez aklamację. Pod koniec IV w. wynoszenie wybranych zmarłych na ołtarze należało do kompetencji miejscowych biskupów. Od czasu pontyfikatu papieża Aleksandra III (1159-1181), zgodnie z Dekretem *Audivimus* z 1171 r., który wszedł w życie w 1234 r., po włączeniu go do *Dekretów* papieża Grzegorza IX (1227-1241), decyzja o kanonizacji jest zarezerwowana dla Stolicy Apostolskiej. Wyniesienie do chwały ołtarzy dokonuje się poprzez beatyfikację i akt kanonizacji¹⁴.

Beatyfikacja polega na wpisaniu osoby czcigodnego sługi Bożego, nazywanego odtąd „błogosławionym”, do kalendarza liturgicznego swojej diecezji lub swojej rodziny zakonnej, tj. zezwala się na publiczny kult o charakterze lokalnym i wyznacza się datę wspomnienia liturgicznego, najczęściej będącą datą śmierci (*dies natalis*) lub inną, uważaną za szczególnie ważną w życiu błogosławionego, np. datą święceń kapłańskich, inauguracji pontyfikatu itd. Kult błogosławionego jest kultem ograniczonym co do miejsc i form tego kultu. Z kolei kanonizacja jest ostatecznym aktem papieskim, przez który sługa Boży, dotąd czczony jako błogosławiony, zostaje wpisany w poczet świętych. Kult świętego odtąd ma charakter nakazany w całym Kościele powszechnym¹⁵.

Kult błogosławionych i świętych sprawowany jest głównie w liturgii Kościoła (w randze uroczystości, święta, wspomnienia obowiązkowego lub dowolnego z własnymi tekstami i czytaniem mszalnymi, oficjum brewiarzowym itp.); a także przez zatwierdzone przez władzę kościelną nabożeństwa, modlitwy, litanie czy pieśni itd. Z kultem błogosławionych i świętych wiążemy kult relikwii, wizerunków (obrazów, figur, malowideł itp.)¹⁶. Przejawem kultu jest także pielgrzymowa-

¹³ Zob. P. Brown, *Kult świętych. Narodziny i rola w chrześcijaństwie łacińskim*, przeł. J. Par-tyka, Kraków 2007, s. 60-77; A. Baron, *Świętość a ideały człowieka*, Kraków 2013, s. 9-10.

¹⁴ Zob. H. Misztal, *Prawo kanonizacyjne według ustawodawstwa Jana Pawła II*, Lublin–Sandomierz 1997; tenże, *Prawo kanonizacyjne*, Lublin 2003; H. Misztal, L. Fiejdasz-Buczek, *Postępowanie kanonizacyjne w diecezji lub eparchii*, Lublin 2017.

¹⁵ Zob. H. Misztal, *Kult świętych, obrazów i relikwii w Kościele katolickim w aspekcie prawa kanonizacyjnego*, „Roczniki Nauk Prawnych” 2007, nr 7, s. 99-120.

¹⁶ Jak podkreśla Kongregacja ds. Świętych: „Relikwie w Kościele zawsze otaczano szczególną czcią i uwagą, ponieważ ciało Błogosławionych i Świętych, przeznaczone do zmartwychwstania, było na ziemi żywą świątynią Ducha Świętego oraz narzędziem ich świętości, uznanej przez Stolicę Apostolską na drodze beatyfikacji i kanonizacji. Relikwie Błogosławionych i Świętych nie mogą być wystawione do uczczenia przez wiernych bez specjalnego zaświadczenia władz kościelnych gwarantującego ich autentyczność” (wstęp do: *Instrukcja „Relikwie w Kościele: poświadczenie prawdziwości oraz przechowywanie”*, 8 grudnia 2017, [on-line:]

nie do miejsc związanych z życiem i śmiercią błogosławionego czy świętego, wydawanie publikacji naukowych i popularnonaukowych, działania artystyczne (jak np. poezja, piosenki, sztuki teatralne i filmy, słuchowiska radiowe i telewizyjne czy konkursy) popularyzujące osobę błogosławionego czy świętego¹⁷. Przejawem kultu jest nadawanie kościołom, kaplicom i innym obiektom, głównie sakralnym, imion błogosławionych i świętych, ustanawianie ich patronami szkół, instytucji, miejscowości, regionów.

3. Kult prywatny bł. Karoliny Kózkówny

Jak zauważa jezuita ks. Jan Bisztyga:

Urok i cześć dla męczeństwa Karoliny [Kózkówny] wzrastał z każdym dniem, poczynając od dnia pogrzebu. Wszyscy mocno wierzyli, że po tak świątobliwym życiu i po tak bohaterskiej śmierci dusza Karoliny prościutko uleciała do nieba po wieczną nagrodę. Powiew bohaterskiego i męczeńskiego zgonu podzielał zbawiennie na okoliczną ludność, a zwłaszcza na dziewczęta tamtejsze, które w śmierci Karoliny znalazły przepiękny i żywy przykład, jak cenną winna być anielska cnota w oczach panieńskich¹⁸.

Przykład, jaki zostawiła po sobie Karolina Kózkówny, oddziałuje także i dziś, przyjmując różnorakie formy wyrazu, wpływając na kształtowanie się pobożności wiernych, a tym samym kultu prywatnego i publicznego.

Od momentu śmierci Karoliny, aż do jej beatyfikacji w 1987 r., kult prywatny młodej dziewczyny z Wał-Rudy rozwijał się bardzo dynamicznie, obejmując swoim zasięgiem nie tylko rodzinną parafię w Zabawie, ale całą diecezję tarnowską.

Dość wspomnieć pogrzeb Karoliny w dniu 6 grudnia 1914 r., który – mimo trwających działań zbrojnych I wojny światowej – zgromadził ponad trzy tysiące ludzi. W roku 1916 na miejscu jej męczeńskiej śmierci zostaje wzniesiony, staraniem parafian z Zabawy, dębowy krzyż z napisem: „Ku pamięci szesnastoletniej

<https://vademecumliturgiczne.pl/2019/09/08/instrukcja-relikwie-w-kosciele-poswiadczenie-prawdziwosci-oraz-przechowywanie/> – 14 XI 2022). Zob. też Konstytucja o Liturgii Świętej *Sacrosanctum Concilium*, 4 grudnia 1963, nr 111, [on-line:] <https://www.liturgia.krakow.pl/wp-content/uploads/2020/11/Konstytucja-o-Liturgii-%C5%9Awi%C4%99tej-Sacrosanctum-Concilium.pdf> – 14 XI 2022.

¹⁷ Zob. Konstytucja o Liturgii Świętej *Sacrosanctum Concilium*, nr 104, 111; Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, *Dyrektorium o pobożności ludowej i liturgii*, nr 237-239, [on-line:] <https://ordo.pallotyni.pl/index.php/dokumenty-o-liturgii/dyrektorium-o-poboznosci-ludowej/1440-rozdzial-vi-kult-swietych-i-blogoslawionych> – 14 XI 2022; *Nowe ogólne wprowadzenie do Mszału Rzymskiego*, Poznań 2006, nr 353-355, nr 210; H. Frós, *Pamiętając o mieszkańcach nieba. Kult świętych w dziejach i liturgii*, Tarnów 1994.

¹⁸ Cyt. za: J. Białobok, *Błogosławiona Karolina Kózkówna*, Rzeszów 2005, s. 210.

Karoliny Kózkówny, zamordowanej 18 listopada 1914 r., ziomkowie”. W tym samym roku, za zgodą biskupa tarnowskiego Leona Wałęgi (1901-1933), na placu przykościelnym w Zabawie zostaje postawiony pomnik nagrobny z figurą Matki Bożej Niepokalanej, ufundowany przez rodziców dziewczyny. U stóp tego pomnika, 18 listopada 1917 r., złożono doczesne szczątki Karoliny, przeniesione tam z parafialnego cmentarza. Na pomniku został zamieszczony napis: „Tu spoczywa śp. Karolina Kózka”.

Bohaterska śmierć Karoliny i przykład jej żywej wiary stały się tematem licznych utworów scenicznych oraz publikacji. Wśród tych pierwszych nie sposób nie wspomnieć utworu autorstwa Franciszka Biedronia, *Gwiazda ludu*, oraz Pauli Wężykówny, *Kwiat polskiej ziemi*, do których to muzykę skomponował ks. Franciszek Walczyński¹⁹. Utwory te są najstarszymi pieśniami ku czci bł. Karoliny.

Warte zauważenia są także wiersze o bł. Karolinie autorstwa ks. Pawła Wieczorka i ks. Mateusza Jeża²⁰. Pojawiały się również artykuły o Karolinie na łamach „Posłańca Serca Jezusowego”, „Dzwonu Niedzielnego” i „Naszej Sprawy”, a także „Głosu Katolickiego”²¹.

Wpływ na rozwój kultu prywatnego Karoliny Kózki mieli kolejni proboszczowie w Zabawie: ks. Władysław Mendrala (1913-1932), ks. Franciszek Sitko (1932-1962), ks. Stanisław Bojarski (1962-1982) oraz ks. Kazimierz Krużela (1983-1989). Pierwszy dołożył wszelkich starań, aby zebrać pamiątki po Karolinie i spisać świadectwa o niej z myślą o wszczęciu w przyszłości procesu informacyjnego. Pozostali zaś także interesowali się rozwojem prywatnego kultu Karoliny i wyrażali troskę o wyniesienie jej do chwały ołtarzy.

¹⁹ Zob. F. Biedroń, *Gwiazda ludu. Obraz ludowy w 3 aktach, z melodiami ks. Fr. Walczyńskiego*, Zabawa 1930; P. Wężykówna, *Kwiat polskiej ziemi. Obrazek ludowy sceniczny w 5 odsłonach ze śpiewami układu ks. F. Walczyńskiego*, Tarnów 1931; A. Katarzyńska, *Karolina Kózkówna – męczennica diecezji tarnowskiej wzorem świętości dla młodzieży. Rozwój jej kultu poprzez wytwory kultury*, „Kwartalnik Naukowy” 2019, nr 37, s. 288-299.

²⁰ Wiersze obu powstały na wiele lat przed rozpoczęciem procesu beatyfikacyjnego Karoliny i są świadectwem istnienia wśród wiernych głębokiego przekonania o jej męczeńskiej śmierci. Dość zacytować fragmenty tych wierszy: ks. Wieczorek pisze: „Droższą niż życie była dla niej cnota, / Gdy w jej obronie stoczyła bój z wrogiem. / Milszą śmierć sroga niż grzechu sromota, / Więc męczennicą stanęła przed Bogiem”, ks. Jeż podkreśla zaś: „Kwiatuśzku biały, wsi polskiej ozdobo! Męczeńska córo tarnowskiego ludu!”. Zob. M. Jeż, *Pamięci Karoliny Kózkówny*, „Dzwon Niedzielnego” 1928, nr 32, s. 3; P. Bednarczyk, J. Białobok, *Czcigodna Karolina Kózka*, Rzym 1986, s. 62.

²¹ K. Bisztyga, *Ofiara niewinności w czasów inwazyi*, Kraków 1916; zob. także W. Piotrowski, *Dwadzieścia lat kultu błogosławionej Karoliny Kózkówny w diecezji tarnowskiej*, „Currenda” 2010, nr 3, s. 445-446.

Proces informacyjny o Karolinie Kózkównie otworzył w roku 1949 biskup tarnowski Jan Stepa (1946-1959). Jego następca na stolicy biskupiej w Tarnowie, ks. Jerzy Ablewicz (1962-1990), 11 lutego 1965 r. na nowo rozpoczął proces informacyjny. Po jego zakończeniu w październiku 1968 r. akta procesu zostały złożone w Kongregacji ds. Świętych w Rzymie. W 1975 r., po skierowaniu do Kongregacji ds. Świętych 15 listów postulacyjnych o wszczęcie procesu beatyfikacyjnego, proces mógł się rozpocząć. Początkowo był on prowadzony z tytułu „heroiczności cnót”, od 1981 r., po decyzji Ojca Świętego Jana Pawła II, był zaś prowadzony z tytułu „męczeństwa”. 30 czerwca 1986 r. Jan Paweł II wydał dekret o męczeństwie Karoliny Kózkówny²².

W tamtym okresie życie i śmierć Karoliny stały się tematem licznych opracowań literackich²³. Jej postać coraz częściej była obecna w homiliach i listach pasterskich biskupa Jerzego Ablewicza: dość wspomnieć List pasterski z 25 stycznia 1986 r. zapowiadający zakończenie IV Synodu oraz ten z 5 sierpnia 1986 r. napisany z okazji roku jubileuszowego 200-lecia powstania diecezji tarnowskiej. W tychże wypowiedziach biskup ukazuje bł. Karolinę jako świetlany przykład cnót i życia wiary²⁴.

Wpływ na szerzenie się kultu prywatnego bł. Karoliny miały także dokonane 6 października 1981 r. ekshumacja i prawne rozpoznanie doczesnych szczątków Karoliny. Później złożono je w metalowej trumnie, a tę w dębowej i pochowano w kruchcie kościoła parafialnego w Zabawie. W marcu 1987 r. miała miejsce kolejna ekshumacja w celu ponownego rozpoznania i pobrania części do relikwiarzy. Pozostałe relikwie złożono w cynowej trumnie i umieszczono w kruchcie kościoła. Tuż przed samą beatyfikacją trumnę z relikwiami przeniesiono do nowego sarkofagu i umieszczono pod mensą głównego ołtarza kościoła parafialnego w Zabawie.

Kulminacją wszystkich tych wydarzeń była beatyfikacja Karoliny Kózkówny przez Ojca Świętego Jana Pawła II, 10 czerwca 1987 r. w Tarnowie, w czasie jego III pielgrzymki do Ojczyzny²⁵. W wygłoszonej wtedy homilii papież wypowiedział znamienne słowa:

²² Zob. J. Białobok, *Błogosławiona Karolina Kózkówna*, s. 10; zob. także: tenże, *Droga na ołtarze bł. Karoliny Kózkówny, dziewicy i męczennicy w świetle procesu diecezjalnego*, „Resovia Sacra” 1994, nr 1, s. 123-138; P. Bednarczyk, J. Białobok, dz. cyt.; W. Kania, *Kwiat naszych łąk*, Tarnów 1987.

²³ Warto wymienić: A. Paciorek, *Błogosławiona Karolina Kózka. Męczennica w obronie czystości*, Ząbki 1986; Z. Adamek, *W leśnej ciszy dotknęłaś mnie...*, Tarnów 1986.

²⁴ Zob. J. Ablewicz, *Kościółowi napisz. Listy, odezwy, modlitwy okolicznościowe (1962-1989)*, red. A. Kokoszka, A. Paciorek, Katowice 1991, s. 432 i nn.

²⁵ Teksty liturgiczne z mszy beatyfikacyjnej w: *Teksty liturgiczne własne na uroczystość beatyfikacji Czcigodnej Sługi Bożej Karoliny Kózki Dziewicy i Męczennicy diecezji tarnowskiej*,

Czyż święci są po to, ażeby zawstydząć? Tak. Mogą być i po to. Czasem konieczny jest taki zbawczy wstyd, ażeby zobaczyć człowieka w całej prawdzie. Potrzebny jest, ażeby odkryć lub odkryć na nowo właściwą hierarchię wartości. Potrzebny jest nam wszystkim, starym i młodym. Chociaż ta młodziutka córka Kościoła tarnowskiego, którą od dzisiaj będziemy zwać błogosławioną, swoim życiem i śmiercią mówi przede wszystkim do młodych. [...] Mówi o wielkiej godności kobiety: o godności ludzkiej osoby. O godności ciała [...]. Tak więc święci są po to, ażeby świadczyć o wielkiej godności człowieka. [...] Świadczyć o tej godności, jaką człowiek ma wobec Boga. Świadczyć o tym powołaniu, jakie człowiek ma w Chrystusie. [...] Stajecie razem ze mną wobec wymowy tego młodego dziewczęcego życia Karoliny Kózkówny i tej męczeńskiej śmierci. Przypatrzcie się, drodzy bracia i siostry, powołaniu waszemu²⁶.

Ponadto papież wyznaczył także dzień 18 listopada na liturgiczne wspomnienie bł. Karoliny.

Warto zaznaczyć, że na uroczystości beatyfikacyjne ks. Kazimierz Pasionek²⁷ ułożył tekst oraz skomponował muzykę do pieśni *Błogosławiona Karolino*²⁸. W pracowni prof. Stanisława Jakubczyka przygotowano obraz beatyfikacyjny²⁹, który po zakończeniu uroczystości beatyfikacyjnych został umieszczony w kościele pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa w Tarnowie. Od 2002 r. obraz ten znajduje się w kościele pw. bł. Karoliny Kózkówny w Tarnowie, wybudowanym na miejscu ołtarza papieskiego z uroczystości z 1987 r.

4. Kult publiczny bł. Karoliny Kózkówny i jego formy

Beatyfikacja pierwszej polskiej dziewczyny wiejskiej, dokonana przez Jana Pawła II w 1987 r. w Tarnowie, sprawiła, że kult Karoliny Kózkówny stał się publiczny. Biskup Jerzy Ablewicz akcentował to w homilii wygłoszonej w kościele parafialnym w Zabawie, dzień po uroczystościach beatyfikacyjnych: „Przybyłem tutaj

Tarnów 1987; zob. też wspomnienie bł. Karoliny Kózki w mszale: *Mszal Rzymski dla diecezji polskich. Msze własne o świętych. Dodatek*, Poznań 1992, s. 18-19; inne: *Zobowiązani do wiary. Po dwudziestu latach na drodze wyznaczonej przez Jana Pawła II (Tarnów, 9-10 VI 1987)*, red. J. Stala, J. Królikowski, Tarnów 2008.

²⁶ Jan Paweł II, *Pielgrzymki do Ojczyzny*, Kraków 1999, s. 42 i nn.

²⁷ Ksiądz Kazimierz Pasionek (1930-2006) – prefekt i wykładowca muzyki kościelnej w Wyższym Seminarium Duchownym w Tarnowie, referent Kurii Diecezjalnej ds. Muzyki i Śpiewu Kościelnego, dyrektor Diecezjalnego Studium Organistowskiego w Tarnowie, kompozytor i wydawca licznych opracowań muzyczno-liturgicznych; zob. S. Garnczarski, *Śp. ks. kanonik Kazimierz Pasionek*, „Biuletyn Stowarzyszenia Polskich Muzyków Kościelnych” 2007, nr 2, s. 84-85.

²⁸ Zob. P. Bazan, *Pieśni do bł. Karoliny Kózkówny*, Rzeszów 2013, s. 2.

²⁹ Stanisław Jakubczyk (1916-2018) – polski malarz, rzeźbiarz, filmowiec oraz literat.

dzisiaj po to, aby dokonać aktu, na który osobiście czekałem latami. Aktu, który w prawie kanonizacyjnym nazywa się »inauguracją kultu«, to znaczy rozpoczęciem czci bł. Karoliny»³⁰.

Owa „inauguracja kultu” zapoczątkowała całą paletę różnorodnych form czci, które na przestrzeni ostatnich 35 lat wpisały się w pobożność pielgrzymów nawiedzających miejsca związane z bł. Karoliną i darzących ją szczególnym szacunkiem. Wśród wielu szkaraktaryzujemy te w wyjątkowy sposób związane z kultem „Gwiazdy ludu”: a. relikwie; b. obrazy, grafiki, witraże; c. pielgrzymki do miejsc powiązanych z życiem i męczeńską śmiercią; d. drogę krzyżową szlakiem męczeństwa; e. modlitwy, nowenny, pieśni, rekolekcje; f. publikacje; g. dzieła artystyczne: filmy, sztuki teatralne; h. konkursy; i. miejsca pamięci; j. grupy i organizacje; k. parafie i szkoły jej imienia.

a. relikwie

Nieodzownym elementem kultu publicznego bł. Karoliny jest kult jej relikwii. Lista miejsc, wspólnot parafialnych, kościołów i kaplic, do których zostały przekazane, jest długa³¹. Relikwie Męczennicy umieszczane są w mensach ołtarzowych przy konsekracji kościołów, a także w relikwiarzach, gdzie oddawana jest im cześć publiczna.

Relikwie bł. Karoliny *ex ossibus*, z kości, pobrane przez komisję diecezjalną w 1987 r. i później w 2019 r., przekazywane są wspólnotom parafialnym i zakonnym, i innym, za zgodą biskupa tarnowskiego i powierzane są trosce i opiece duszpasterzy tychże wspólnot.

Wyjątkowy jest relikwiarz dla relikwii bł. Karoliny. To odlew z brązu, wysokości ponad 40 cm, przedstawiający trzy lilie: dwie w pąku i jedną z rozkwitłym

³⁰ Cyt. za: A. Kokoszka, *U grobu Karoliny*, „Currenda” 1987, numer okolicznościowy, s. 268; zob. także *Informacja o rozpoczęciu „inauguracji kultu” w Zabawie*, „Currenda” 1988, nr 1-3, s. 28. Biskup Jerzy Ablewicz przy różnych okazjach ukazywał wiernym postać bł. Karoliny, wzór czystości, męstwa i świętości. Zob. *Słowo Biskupa Tarnowskiego na obchód pierwszego święta Błogosławionej Karoliny*, „Currenda” 1987, nr 7-9, s. 270; *Słowo Biskupa Tarnowskiego zapowiadające obchód diecezjalnego dziękczynienia za wyniesienie na ołtarze Błogosławionej Karoliny Kózkówny dokonane przez Ojca Świętego Jana Pawła II 10 czerwca 1987 roku w Tarnowie*, „Currenda” 1988, nr 10-12, s. 553-554; *Słowo Biskupa Tarnowskiego na II rocznicę pielgrzymki Ojca Świętego Jana Pawła II do Tarnowa i wyniesienie przez niego na ołtarze Błogosławionej Karoliny*, „Currenda” 1989, nr 10-12, s. 486.

³¹ Archiwum Kurii Diecezjalnej w Tarnowie wskazuje na około 600 różnych wspólnot parafialnych i zakonnych w Polsce i na świecie, które otrzymały relikwie bł. Karoliny. Dość wymienić Stany Zjednoczone Ameryki, Peru, Boliwię, Republikę Środkowej Afryki, Kazachstan, Rosję czy Filipiny. Relikwie bł. Karoliny znajdują się także w mensach ołtarzowych około 400 kościołów i kaplic w diecezji tarnowskiej i poza nią.

kwiatem, a w jego centrum umieszcza się kapsułę z relikwiami Błogosławionej. Relikwiarz zwieńczony jest krzyżem papieskim – przypomina on dzień beatyfikacji. Do relikwii dołączany jest także certyfikat ich autentyczności.

b. obrazy, grafiki, witraże

Wraz z beatyfikacją bł. Karoliny został rozpowszechniony jej wizerunek autorstwa prof. Stanisława Jakubczyka. Obraz tego krakowskiego artysty przedstawia młodą dziewczynę ubraną w strój ludowy, w prawej ręce trzyma ona różaniec, a w lewej chustę. W wielu kościołach diecezji tarnowskiej znaleźć możemy kopie tego obrazu. Ponadto w wystroju wielu świątyń diecezji tarnowskiej i poza nią znaleźć możemy figury bł. Karoliny oraz witraże ukazujące sceny z jej życia i męczeńskiej śmierci.

Wśród licznych przedstawień Błogosławionej na uwagę zasługuje grafika cyfrowa autorstwa Andrzeja Karpińskiego. Została ona wykonana w 2021 r. na podstawie jedyne, archiwalnego zdjęcia bł. Karoliny (ze zdjęcia szkolnego z roku 1912) oraz według opisów biograficznych. Jak zaznacza sam autor grafiki, zadanie nie należało do najłatwiejszych, ponieważ:

Zdjęcie nie nadawało się do jakichkolwiek powiększeń ani do żadnych operacji graficznych. Pozwalało jednak na ogólną orientację w rysach twarzy oraz podpowiadało ubiór postaci. Nowy wizerunek miał przedstawiać dziewczynę 16-letnią. Z opisów biograficznych i opowiadań miejscowej ludności wynikało, że bł. Karolina była bardzo wysoką dziewczyną, o mocno rudych włosach czesanych w gruby warkocz i lekko piegowej twarzy³².

Artysta w grafice połączył ponure, poranne tło jesiennego lasu z delikatnością i czystością oblicza Błogosławionej, emanującego wiarą i nadzieją. Jednocześnie lekkością i delikatnością postaci nawiązał do istniejącego obrazu beatyfikacyjnego prof. Stanisława Jakubczyka z 1987 r.

c. pielgrzymki do miejsc związanych z życiem i męczeńską śmiercią

Szczególną formą kultu są pielgrzymki do miejsc związanych z życiem i śmiercią bł. Karoliny: Wał-Ruda, Zabawa, Radłów³³.

³² A. Karpiński, *2021-BŁ. Karolina Kózkówna – Cyfrowa Grafika Sakralna*, [on-line:] <https://airbrush.com.pl/2021-bl-karolina-kozkowna-cyfrowa-grafika-sakralna/> – 14 XI 2022.

³³ Powstały opracowania w formie przewodników, które opisują miejsca związane z bł. Karoliną. Zob. W. Szczebak, *Śladami Bł. Karoliny Kózkówny. Przewodnik*, Tarnów 1998; Z. Szostak, G. Brożek, *Drogi życia i świętości bł. Karoliny Kózkówny. Przewodnik*, Zabawa 2008; Stowarzyszenie Inicjatyw Społecznych, Kulturalnych, Edukacyjnych „Karolina”, *Drogami bł. Karoliny. Przewodnik po Zabawie i okolicy*, Tarnów 2017; B. Świtała, *Z przeszłości w przyszłość. Ścieżki życia błogosławionej Karoliny*, Ząbki 2010.

W Wał-Rudzie znajduje się jej dom rodzinny ze zrekonstruowaną izbą mieszkalną, wyposażoną w sprzęty gospodarcze z epoki, oraz z sienią przystosowaną na kaplicę, gdzie regularnie sprawowane są msze święte. W obejściu domu Kózków znajduje się także stodoła. W stodole przygotowano stałą wystawę zatytułowaną „Wioska Galicyjska”. Poprzez zgromadzone rekwizyty oraz ruchome figurki przybliża ono pielgrzymom klimat polskiej wsi z początku XX w. Warto zaznaczyć, że nieopodal Wał-Rudy znajduje się także pomnik upamiętniający wydarzenie z okresu II wojny światowej, tzw. operację III Most – lądowanie alianckiego samolotu DC-3, którym dostarczono do Anglii fragmenty rakiety V-2, zdobyte przez żołnierzy Armii Krajowej³⁴.

Kolejnym ważnym miejscem kultu bł. Karoliny jest kościół parafialny w Zabawie, w którym 18 maja 1914 r. Karolina przyjęła sakrament bierzmowania. W świątyni przechowywane są, pod głównym ołtarzem, relikwie Błogosławionej. Także tutaj, każdego 10 dnia miesiąca, na pamiątkę dnia beatyfikacji, odprawiana jest nowenna do bł. Karoliny. Polecane są wówczas jej wstawiennictwu intencje pielgrzymów.

Warto również wspomnieć Radłów i tamtejszy kościół parafialny, w którym 7 sierpnia 1898 r. Karolina zastała ochrzczona. Przez znaczną część swojego życia chodziła do tej świątyni na nabożeństwa. W tym kościele, w 1907 r., przyjęła Pierwszą Komunię Świętą. W radłowskiej świątyni znajduje się także pomnik bł. Karoliny – w lewej ręce trzyma ona księgę chrzcielną, a prawą dłoń wskazuje na chrzcielnicę.

d. droga krzyżowa szlakiem męczeństwa

Szczególną formą kultu jest organizowana, od 2001 r., każdego 18 dnia miesiąca droga krzyżowa szlakiem męczeństwa bł. Karoliny w wał-rudzkim lesie. Pielgrzymi pokonują trasę rozpoczynającą się przed domem bł. Karoliny. Najpierw przechodzą przez rzeźbioną bramę ozdobioną wizerunkami Jezusa Dobrego Pasterza oraz bł. Karoliny w otoczeniu aniołów³⁵, później obok gruszy, pod którą katechizowała miejscowe dzieci, i kierują się w stronę lasu. Po przebyciu odległości około 2 km docierają do miejsca, gdzie znaleziono martwe ciało dziewczyny. Dziś znajduje się tam krzyż oraz kamień z tablicą upamiętniającą wydarzenie z 18 listopada 1914 r.

³⁴ Operacja III Most jest fabułą 44 odcinka, zatytułowanego *Tajna broń* (rok 2011), serialu *Czas honoru* w reżyserii Michała Rogalskiego.

³⁵ Brama została poświęcona 18 listopada 2007 r., w 20 rocznicę beatyfikacji Karoliny Kózkówny.

Droga krzyżowa znaczona jest krzyżami, zawierającymi obrazy scen z męczeństwa bł. Karoliny, oraz głazami, na których umieszczono tablice z tekstami będącymi kolejnymi wersetami Psalmu 16. Psalm ten został wykorzystany w czasie mszy świętej i na nim to zbudował swoją homilię Ojciec Święty Jan Paweł II w czasie uroczystości beatyfikacyjnych w 1987 r.³⁶

e. modlitwy, nowenny, pieśni, rekolekcje

Do rozwoju kultu bł. Karoliny przyczyniają się tzw. księgi łask wyłożone w sanktuarium w Zabawie oraz w domu rodzinnym Karoliny w Wał-Rudzie. Pielgrzymi składają w nich świadectwa o otrzymanych, za przyczyną bł. Karoliny, łaskach. Ważnym elementem rozpowszechniania kultu Błogosławionej są także liczne modlitwy za jej wstawiennictwem, ułożone dla prywatnego, a także publicznego odmawiania³⁷.

Pierwszą z nich, o beatyfikację sługi Bożej Karoliny Kózkówny, ułożył biskup Jerzy Ablewicz, który polecił ją odmawiać wiernym:

Panie Jezu Chryste, któryś nauczał: „Błogosławieni czystego serca...”, błagamy Cię pokornie, aby dziewczeczka Karolina, która w ciągu życia jaśniała blaskiem cnót chrześcijańskich i w obronie niewinności ofiarnie śmierć poniosła, została rychło przez Kościół Twój wyniesiona na ołtarze. Matko Najświętsza, Królowo Dziewic, spraw swoim orędownictwem, aby Twoja wierna służebnica Karolina, zaliczona w poczet Błogosławionych Kościoła katolickiego, przyciągała do Boga dusze ludzkie przykładem swego niewinnego życia. Amen³⁸.

18 listopada 2002 r. ówczesny biskup tarnowski Wiktor Skworec (1998-2011) wraz z rzeszą pielgrzymów odmówił po raz pierwszy modlitwę o kanonizację bł. Karoliny. Zmodyfikowany i uzupełniony tekst tej modlitwy zatwierdził w październiku 2021 r. biskup tarnowski Andrzej Jeż (od 2012). W modlitwie tej wierni nie tylko proszą o dar kanonizacji bł. Karoliny Kózkówny, ale także wypraszają potrzebny doń cud:

Boże Wszechmogący, który tajemnice Królestwa objawiasz pokornym i ubogim,
Ty prowadziłeś Błogosławioną Karolinę do świętości drogą wytrwałej modlitwy,

³⁶ Zob. Z. Szostak, *Droga krzyżowa szlakiem męczeństwa bł. Karoliny Kózkówny. Rozważania*, Zabawa 2019; J. Trytek, *Na Wał-Rudzkiej Kalwarii*, Warszawa–Wał-Ruda [2005].

³⁷ Zob. *Modlitewnik czcicieli błogosławionej Karoliny Kózkówny*, red. Z. Szostak, Zabawa 2003; *25 lat z błogosławioną Karoliną Kózkówną. Duszpasterskie i liturgiczne świadectwa kultu*, red. J. Bartoszek, Z. Szostak, Tarnów 2012; *Błogosławiona Karolino prowadź nas. Modlitewnik*, red. P. Kozioł, Z. Szostak, Tarnów 2016. W roku 1988 została wydana *Nowenna o łaskę świętości na co dzień za wstawiennictwem Błogosławionej Karoliny*, autorstwa ks. Antoniego Paciorka.

³⁸ Cyt. za: W. Piotrowski, *Dwadzieścia lat kultu...*, s. 449.

sumiennego spełniania codziennych obowiązków, zaangażowania w parafialne apostołstwo i wierności Twojej nauce aż do śmierci. Dopomóż nam trwać – jak Ona – na modlitwie, uczynić pracę służbą Tobie i bliźnim oraz gorliwie podejmować apostołskie dzieła we wspólnocie Kościoła. Wzmocnij nas, Panie, Twą łaską, abyśmy w obliczu przeciwności – za przykładem Błogosławionej Karoliny – naszą postawą chrześcijańską, a kiedy trzeba będzie, nawet ofiarą życia, świadczyli, że tylko Ty jesteś prawdziwym Życiem i najwyższym Dobrem. Oby za Jej przykładem i wstawiennictwem młodzi ludzie odważnie szli drogą ewangelicznych błogosławieństw, stając się światłem świata i solą ziemi, a wszyscy zagubieni i poszukujący Prawdy odnajdowali drogę do Ciebie. Udziel nam, Boże Wszechmogący, za Jej przyczyną, zgodnie z Twoją wolą, łaski [...], o którą prosimy z nadzieją, że Błogosławiona Karolina zostanie ukazana w chwale świętych Kościoła. Przez Chrystusa, Pana naszego. Amen.

W 2002 r., z okazji 15 rocznicy beatyfikacji bł. Karoliny, została opracowana *Litania do Błogosławionej Karoliny*. Jej tekst zatwierdził biskup tarnowski Wiktor Skworec³⁹.

Kult bł. Karoliny wyraża się także w licznych pieśniach jej poświęconych. Z tych, które powstały po uroczystościach beatyfikacyjnych, należy wymienić: *Córka Króla* – słowa Jan Góra OP, muzyka Ewa Sykulska; *Biała Lilia* – słowa Józef Trytek, muzyka Grzegorz Gawełek; *Córo tarnowskiej ziemi* – słowa i muzyka Robert Duda; *Pod jej opiekę* – słowa Józef Trytek, muzyka Kazimierz Piotrowski; *Tys patronką* – słowa i muzyka Tadeusz Kowal; *Błagamy ciebie, Karolino* – słowa Józef Trytek, muzyka Kazimierz Piotrowski; *Karolina* – słowa i muzyka Adam Szewczyk; *Szlachetny Kwiecie* – słowa o. Stanisław Gruszka CSsR⁴⁰.

Postać bł. Karoliny, jako wzór czystości i odwagi, jest inspiracją dla rekolekcyjistów, a także dla katechetów. Odwołują się oni do przykładu jej życia, przybliżają wierzącym Boże prawdy, skłaniając ich do wejścia na drogę ewangelicznych błogosławieństw⁴¹.

f. publikacje

Formą propagującą kult „Gwiazdy ludu” były i są liczne publikacje książkowe, ukazujące bł. Karolinę jako wzór do naśladowania. Wśród wielu należy zwrócić uwagę na te autorstwa ks. Jana Białoboka, postulatora w procesie informacyjnym

³⁹ Zob. Dekret i treść litanii w: „Currenda” 2002, nr 2, s. 250-251.

⁴⁰ Zob. *25 lat z Błogosławioną Karoliną Kózkówną...*

⁴¹ Zob. T. Szarwark, *Nasza przewodniczka duchowa. Rekolekcje z błogosławioną Karoliną Kózkówną*, Tarnów 2004; J. Styrna, *W duchu wiary – ku świętości. Rekolekcje radiowe dla rolników, Zabawa 14-16 grudnia 2007*, Tarnów 2007. Zob. także katechezy poświęcone bł. Karolinie w: *Jak żyć szczęśliwie? Katechezy i materiały pomocnicze o Błogosławionej Karolinie Kózkównie*, red. B. Mądro, W. Piotrowski, Tarnów 2008.

bł. Karoliny: *Błogosławiona Karolina Kózkówna*, Rzeszów 1998; *Błogosławiona Karolina Kózkówna. Droga do świętości*, Tarnów 1987.

Inne publikacje ukazujące duchową sylwetkę bł. Karoliny to m.in.: Piotr Bednarczyk, *Błogosławiona Karolina Kózka Dziewica i Męczennica*, Kraków 1987; Leszek Nowak, *Dziewczę z Wał-Rudy*, Tarnów 1994; Teodor Szarwark, *Błogosławiona Karolina Kózka. W setną rocznicę jej urodzin*, Tarnów 1999; Jadwiga i Zbigniew Martykowie, *Karolina. Niezwykłe życie zwykłej dziewczyny*, Tarnów 2007; Henryk Bejda, *Piękna jak perła. Karolina Kózkówna. 100-lecie męczeńskiej śmierci*, Kraków 2014; Sylwia Palka, *Błogosławiona Karolina Kózkówna. Czyste serce*, Kraków 2014; Małgorzata Pabis, Henryk Bejda, *Karolina. Czy jest coś, za co oddałbyś życie. 100-lecie męczeńskiej śmierci bł. Karoliny Kózkówny*, Kraków 2014.

Warto wspomnieć o dwóch pozycjach książkowych Józefa Trytka, pierwszą pt. *Córa tarnowskiej ziemi. Błogosławiona Karolina Kózkówna* (Tarnów 2012), która prezentuje postać bł. Karoliny na tle wydarzeń historycznych jej czasów, oraz drugą pt. *Karolinka* (Warszawa [b.r.w.]), ilustrowaną, dedykowaną dzieciom. Autor w tej ostatniej opowiada historię bł. Karoliny wierszem.

Inną ważną publikacją jest książka Elżbiety Wiater pt. *Karolina Kózkówna. Wolę być taka, jaka jestem* (Częstochowa 2015). Przystępnym językiem przybliża ona postać bł. Karoliny młodemu czytelnikowi. Do młodego czytelnika skierowany jest także, wydawany od 18 listopada 2013 r., kwartalnik *Śladami Karoliny. Kwartalnik Przyjaciół Błogosławionej Karoliny Kózkówny*. Pismo jest poświęcone kultowi bł. Karoliny oraz podejmuje kwestie związane z aktualnością jej postaci.

g. dzieła artystyczne: filmy, sztuki teatralne

Formą propagowania kultu bł. Karoliny są różnego rodzaju obrazy filmowe i sceniczne.

Filmem inspirowanym życiem i męczeńską śmiercią bł. Karoliny jest film *Karolina. Czy jest coś, za co oddałbyś życie?*, w reżyserii Dariusza Reguckiego. Film wszedł na ekrany kin 21 listopada 2014 r. Jego akcja toczy się na dwóch planach: historycznym i współczesnym. W podwójnej, głównej i tytułowej roli wystąpiła Marlena Burian (role Kasi i Karoliny). Inni aktorzy to m.in. Barbara Duda i Karol Olszewski, a także Jerzy Trela, Dorota Pomykała, Anna Radwan, Maciej Słota, Piotr Cyrwus, Sebastian Oberc oraz Jacek Lecznar. Bohaterki filmu, dwie przyjaciółki z liceum, mają za zadanie stworzyć etiudę filmową poruszającą problemy współczesnego świata, opierając się na historii wiejskiej dziewczyny z Zabawy, Karoliny.

Wśród filmów przybliżających widzowi postać bł. Karoliny jest ten w reżyserii Witolda Ludwiga: *Zerwany kłós*. Dzieło powstało we współpracy z Wyższą Szkołą Kultury Społecznej i Medialnej w Toruniu i TV Trwam. Autorem zdjęć

jest Julian Kucaj. W filmie wystąpili następujący aktorzy: Aleksandra Hejda (odtwórczyni roli bł. Karoliny), Magdalena Michalik, Dariusz Kowalski, Paweł Tchórzelski oraz Witold Bieliński. Konsultacji artystycznej projektowi udzielał Michał Lorenc. Premiera filmu odbyła się 14 listopada 2016 r. w warszawskiej Kinotece. Akcja rozgrywa się podczas I wojny światowej. Historię opowiada Teresa, wiejska dziewczyna zgwałcona przez Kozaka Sorokina. Po Tarnowszczyźnie panoszą się carskie wojska. W okolicznych wioskach strach sięje carski dowódca. Na tym tle poznajemy główną bohaterkę filmu – Karolinę Kózkę i jej historię⁴².

Film pt. *Bł. Karolina Kózkówna* z 2018 r., w ramach serii *Aureola – od Stanisława do Karola*, jest skierowany do dzieci. Film został zrealizowany przez Wydawnictwo Diecezji Tarnowskiej PROMYCZEK i TVP Kraków. W pracę nad projektem zaangażowali się tacy artyści, jak: Justyna Holm (autorka scenariuszy i dialogów), Dariusz Janus (muzyka), Józef Mika (reżyseria), Maria i Andrzej Albinowie (scenografia). W rolę zakonnika Nikodema wcielił się Tadeusz Chudecki, a lalki autorstwa Elżbiety Bień animowali aktorzy Teatru Groteska z Krakowa.

Obrazem sceniczno-muzycznym opartym na motywach życia i śmierci bł. Karoliny jest oratorium *Karolina – wystarczy sobą być*. Premiera oratorium miała miejsce 9 grudnia 2016 r. w mieleckim kościele Ducha Świętego. Autorem tekstów jest Andrzej Pacuła, muzykę skomponował zaś Witek Góral i Ryszard Kusek. Oratorium: „jest biograficzną i poetycką opowieścią o życiu i śmierci Karoliny, a także artystycznym i filozoficznym namysłem nad istotą zła i dobra, nad źródłami przemocy i miłości”⁴³.

18 listopada 2021 r. ukazał się film zatytułowany *Cudowny kwiat*, drugi z serii *(Nie)zwykli*, w reżyserii Klaudii Tarczoń i Tomasza Wnuka. Seria *(Nie)zwykli* powstała z inicjatywy Diecezjalnej Komisji ds. Pamięci i Kultu Świętych w Tarnowie, we współpracy z diecezjalną telewizją Synaj.tv, i poświęcona jest postaciom błogosławionych i świętych diecezji tarnowskiej. Film *Cudowny kwiat* pokazuje, jak postać bł. Karoliny oddziałuje na życie ludzi, zmienia ich sposób patrzenia na świat i sprawia, że wiara i miłość do Boga zwyciężają w człowieku, tak że ten rozkwita łaską.

Na uwagę zasługuje także spektakl o bł. Karolinie pt. *Kwiat polskiej ziemi*, którego premiera odbyła się 20 listopada 2021 r. w Centrum Sztuki Mościce w Tarnowie. W spektaklu wzięli udział członkowie Zespołu Pieśni i Tańca „Świerczkowiacy”. Swym występem wzbogacili oni treść i wymowę widowiska, ukazując

⁴² Zob. *Film o bł. Karolinie Kózkównie „Zerwany kłós”*, [on-line:] <https://www.radiomaryja.pl/wp-content/uploads/2017/02/materialy-o-filmie.pdf> – 14 XI 2022.

⁴³ Zob. *Oratorium – „Karolina – wystarczy sobą być”*, [on-line:] <https://sanktuariumzabawa.pl/index.php/pl/15-pl/aktualnosci/504-oratorium-karolina-wystarczy-soba-byc> – 14 XI 2022.

piękno tradycji i obyczaju podtarnowskiej wsi. Wieś ta stała się przecież wyjątkową „sceną”, na której rozegrał się dramat męczeńskiej śmierci bł. Karoliny.

Wśród innych utworów możemy wymienić: *Nie rozumiem. Baśń o Karolinie* autorstwa Piotra Adamczyka (Zabawa 2021) czy audiobook *Ta, która żyła bardziej. Karolina* (2015) z serii *Nieśmiertelni*, w ramach produkcji Pure Profit, autorstwa ks. Zbigniewa Kucharskiego, asystenta generalnego Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży.

h. konkursy

Przestrzenią, w której postacią inspirującą do artystycznego działania jest Błogosławiona z Wał-Rudy, są różnego rodzaju konkursy plastyczne, poetyckie i artystyczne. Do tych o randze nie tylko diecezjalnej, ale i ogólnopolskiej zaliczamy dwa: „Błogosławiona Karolino, świeć nam przykładem” oraz „Zaśpiewajmy z bł. Karoliną”. Pierwszy jest konkursem poetycko-plastycznym organizowanym od 2002 r. – tj. od 15 rocznicy beatyfikacji Karoliny Kózkówny – przez Wydział Katechetyczny Kurii Diecezjalnej w Tarnowie oraz Zespół Szkolno-Przedszkolny w Woli Radłowskiej⁴⁴. Drugi jest konkursem wokalnemuzycznym organizowanym od 2015 r. przez Rzemieśniczą Szkołę Branżową im. Bł. Karoliny Kózkówny w Pilźnie oraz Dom Kultury w Pilźnie.

i. miejsca pamięci

Postać bł. Karoliny inspirowała do podejmowania licznych inicjatyw mających na celu niesienie pomocy różnym ludziom, zwłaszcza tym, którzy doświadczyli traumy z powodu bolesnych zdarzeń, straty kogoś bliskiego. W sanktuarium bł. Karoliny w Zabawie znajduje się kilka takich miejsc pamięci, są nimi: kaplica Męczenników i Ofiar Przemocy oraz pomnik „Przejście”, a także rzeźba „Pożegnanie” znajdująca się przy domu Kózków w Wał-Rudzie.

Kaplica Męczenników i Ofiar Przemocy, poświęcona 20 listopada 2004 r., w 90 rocznicę śmierci bł. Karoliny, przez biskupa tarnowskiego Wiktora Skworca, jest miejscem modlitwy dla tych, którzy stracili swoich bliskich, szczególnie w tragicznych okolicznościach. Na ścianie umieszczone są tablice z wizerunkami ofiar, co czyni z kaplicy swego rodzaju „księgę pamięci”.

⁴⁴ Materiały z konkursu poetycko-plastycznego „Błogosławiona Karolino, świeć nam przykładem” rok rocznie są wydawane w specjalnych zeszytach, dzięki którym prace uczestników mogą dotrzeć do szerszego grona odbiorców i w ten sposób pomóc w szerzeniu kultu bł. Karoliny oraz w pielęgnowaniu wśród dzieci, młodzieży i dorosłych wartości, na które wskazuje Błogosławiona z Wał-Rudy.

Pomnik „Przejsię”, autorstwa dr. Jacka Kucaby, odsłonięty 20 listopada 2011 r., przypomina o osobach, których życie zostało przerwane przez drastyczne wydarzenie na drodze. Przybywają tu osoby poszkodowane w wypadkach komunikacyjnych i ich rodziny. Rzeźba jest symbolicznym zderzeniem dwóch naprzeciwległych dróg – z położenia horyzontalnego przechodzą one w wertykalne. Na ich styku sytuuje się miejsce owego przejścia. W centralnym punkcie jest silne światło oraz wyrastają ku niebu różnej wielkości krzyże, symbole ofiar. Przejście przez strumień światła stanowi rodzaj symbolicznego oczyszczenia. Co roku także, w trzecią niedzielę listopada, w sanktuarium w Zabawie obchodzony jest Światowy Dzień Pamięci Ofiar Wypadków Drogowych. Pomnik jest swego rodzaju zapowiedzią powstania w przyszłości placówki terapeutycznej zajmującej się leczeniem osób cierpiących na zespół stresu pourazowego.

Rzeźba „Pożegnanie”, wykonana w pracowni dr. Jacka Kucaby, odsłonięta 18 listopada 2022 r., stoi w Wał-Rudzie, przy domu Kózków, na miejscu, gdzie leży kamień upamiętniający pożegnanie – opłakiwanie córki, Karoliny. Rzeźba przedstawia pochyloną matkę, siedzącą na naturalnym kamieniu obok domu. Kobieta trzyma na kolanach martwe ciało córki. Głowa dziewczyny wsparta jest o przedramię matki, drugą ręką kobieta podtrzymuje ciało swojego dziecka unoszone z ziemi. Głowa matki jest pochylona, twarz zafrasowana, wpatrzona w martwe ciało Karoliny emanuje miłością i spokojem. Obok stoi załamany ojciec. Jego postać jest lekko pochylona nad ciałem córki. Twarz zasłania dłońmi w geście rozpacz i bezsilności płynącej z faktu, że nie ochronił swojego dziecka. Rzeźba ma charakter symboliczny – tworzy wokół swego rodzaju przestrzeń dla rodzin przeżywających podobne dramaty.

j. grupy i organizacje imienia bł. Karoliny

Imieniem bł. Karoliny zaczęto nazywać także różne grupy modlitewne, zwłaszcza Koła Żywego Różańca.

Od 1993 r. postać „Gwiazdy ludu” stała się patronką nowo erygowanego Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży Diecezji Tarnowskiej: wizerunek bł. Karoliny widnieje na ich sztandarze, członkowie co roku pielgrzymują do Zabawy (regularnie od 1999 r.), a od 2021 r. przy domu bł. Karoliny mają także swój Dom Formacyjny. Ponadto z inicjatywy KSM-u, od 2010 r., organizowane jest dla młodych przy sanktuarium bł. Karoliny w Zabawie tzw. Miasteczko Modlitewne – siedmiodniowe spotkanie rekolekcyjne pod namiotami, kończące się 2 sierpnia, w dzień urodzin bł. Karoliny.

Błogosławiona Karolina jest także patronką Ruchu Czystych Serc, skupiającego młodych ludzi, dla których wartością nadrzędną jest czystości, chcących

wytrwać w czystości aż do dnia ślubu oraz być wolnymi od nałogów. Idea Ruchu nawiązuje do słów Chrystusa z Kazania na Górze: „Błogosławieni czystego serca, albowiem oni Boga oglądać będą” (Mt 5,8) oraz do wypowiedzi Ojca Świętego Jana Pawła II:

Tylko czyste serce może w pełni miłować Boga. Tylko czyste serce może w pełni dokonać wielkiego dzieła miłości, jakim jest małżeństwo. Tylko czyste serce może w pełni służyć drugiemu. Nie pozwólcie, aby zniszczono waszą przyszłość. Nie pozwólcie odebrać sobie bogactwa miłości⁴⁵.

Ruch Czystych Serc powstał w 2003 r. z inicjatywy dwumiesięcznika „Miłujcie się”, a swoimi korzeniami sięga amerykańskiego ruchu *True Love Waits*. W tym samym roku, z okazji 105 rocznicy urodzin bł. Karoliny, sanktuarium w Zabawie zostało ogłoszone duchowym centrum ruchu. Co więcej, wszyscy ci, którzy pragną podjąć zmaganie o czystość czy też należą do ruchu, mogą przyjąć, zaprojektowany przez mistrza jubilerstwa Zbigniewa Długosza, pierścień bł. Karoliny. Pierścień na grubej obrączce posiada wygrawerowaną lilię zatopioną w palmie męczeństwa. Tym samym dla noszących go jest on symbolem niełatwej walki o czystą miłość.

„Anioł dobroci”, jak mówiono o Karolinie, patronuje także Szkolnym Kołom Caritas na terenie diecezji tarnowskiej. Koła to inicjatywa skupiająca dzieci i młodzież szkolną, którzy poprzez działania wolontaryjne pomagają biednym i ubogim, głównie ze swojego szkolnego środowiska. Celem kół jest „[...] kształtowanie u uczniów postawy miłości chrześcijańskiej oraz praktykowanie, szczególnie w środowisku szkolnym, przykazania miłości bliźniego”⁴⁶. 18 listopada 2006 r. bł. Karolina została patronką Szkolnych Kół Caritas, sanktuarium w Zabawie zaś miejscem spotkań i pielgrzymek ich członków.

k. parafie i szkoły imienia bł. Karoliny

W dniu 23 kwietnia 1993 r. została erygowana w Woli Radłowskiej, przez biskupa tarnowskiego Józefa Życińskiego (1990-1998), pierwsza parafia pod wezwaniem bł. Karoliny Kózkówny w diecezji tarnowskiej. Kolejną pod wezwaniem bł. Karoliny jest parafia na tarnowskich „Falklandach”, erygowana 16 lipca 1993 r. Ten kościół parafialny został zbudowany na miejscu ołtarza papieskiego z 1987 r.

⁴⁵ Jan Paweł II, *Homilia wygłoszona podczas Mszy św. w Sandomierzu* (12.06.1999), [w:] tenże, *Polska 1999: przemówienia i homilie*, Warszawa–Marki 1999, s. 146.

⁴⁶ Zob. *Szkolne Koła Caritas*, [on-line:] <https://caritas.diecezja.tarnow.pl/index.php/pl/szkolcar/191-szkolne-kola-caritas-2> – 14 XI 2022.

Stopniowo kult bł. Karoliny zaczął przekraczać granice diecezji tarnowskiej. Już w 1989 r. biskup katowicki Damian Zimoń (1985-2011) erygował pierwszą parafię pod wezwaniem bł. Karoliny w Tychach. W 1995 r. biskup rzeszowski Kazimierz Górny (1992-2013) erygował w Rzeszowie nową parafię pod wezwaniem bł. Karoliny, a wcześniej Karolina została patronką nowo powstałej diecezji rzeszowskiej (1992). Inne kościoły, które noszą wezwanie bł. Karoliny, znajdują się m.in. w Siedlcach, Kamienicy, Meszynie k. Tuchowa, Łukowcu k. Koprzywnicy (diecezja sandomierska).

Błogosławiona Karolina patronuje także szkołom. 21 listopada 1992 r. jej imieniem została nazwana, jako pierwsza w diecezji tarnowskiej, szkoła podstawowa w Wał-Rudzie.

5. Czekając na kanonizację

Perspektywa 35 lat od beatyfikacji Karoliny Kózkówny pokazuje niezwykle dynamikę rozwoju kultu tej 16-letniej dziewczyny, która poniosła śmierć męczeńską, broniąc ślubu czystości złożonego Bogu. Widoczna jest także różnorodność przedsięwzięć duszpasterskich, mających na celu szerzenie kultu Błogosławionej z Wał-Rudy, oraz popularność jej osoby, zwłaszcza wśród młodych. Karolina stała się dla nich wzorem modlitwy, sumiennego spełniania obowiązków oraz zaangażowania w parafialne duszpasterstwo.

Jak zaznaczył Ojciec Święty Franciszek, bł. Karolina:

Swoim świętym życiem i śmiercią przemawia dzisiaj przede wszystkim do młodych, którzy zmagają się w walce o czystość. (Mówi o wielkiej godności kobiety, osoby ludzkiej i ludzkiego ciała). Przypomina, że wierność sumieniu, składanym przyrzeczeniom, ma sens. Niech będzie waszą patronką i orędowniczką w zmaganiach o wartości, dla których warto zapłacić nawet najwyższą cenę⁴⁷.

Dlatego też bł. Karolina pozostaje wciąż aktualną i ponadczasową przewodniczką na drodze do świętości, co pozwala żywić uzasadnioną nadzieję na jej kanonizację.

⁴⁷ Franciszek, Audienca generalna, 18 listopada 2020, [on-line:] https://www.vatican.va/content/francesco/pl/audiences/2020/documents/papa-francesco_20201118_udienza-generale.html – 14 XI 2022.

Pierwsza wojna światowa była nazywana najpierw Wielką Wojną. Przyniosła ona rzeczywiście wiele nieszczęść na nie-spotykaną dotąd skalę. Siała śmierć i zniszczenie w całej Europie, także w ziemi tarnowskiej, gdzie została bestialsko zamordowana Karolina Kózkówna. Warto o tym przypominać w szerszym kontekście.

W książce przedstawiono szczegółowo sytuację militarną, działania bojowe w okolicach Zabawy. Pokazano nadto szarą codzienność ludności, życie społeczne i gospodarcze, a także aktywne starania polskich patriotów, których efektem było odzyskanie przez Polskę niepodległości w 1918 roku. Druga część książki została poświęcona problematyce męczeństwa z perspektywy teologicznej oraz rozwojowi kultu bł. Karoliny Kózkówny.

To ważna lektura dla regionalistów, dla miłośników swojej „małej ojczyzny”, dla nauczycieli, wychowawców i młodzieży szkolnej nie tylko z ziemi tarnowskiej, ale z całej Polski. Jest interesującym studium przypadku, opartym na oryginalnym materiale źródłowym wydobytym z archiwów polskich, austriackich, rosyjskich i ukraińskich. Zawiera wiele nowych ustaleń i nieznanych dotąd, a istotnych i godnych zainteresowania informacji.

MAŁOPOLSKA

Projekt zrealizowano
przy wsparciu finansowym
Województwa Małopolskiego

<https://akademicka.pl>

